

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Prof.Dr. İlkay Dellal

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü

Ekonomik düzen nedir?

- Ekonomik düzen, toplumların çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere yaptıkları örgütlenmeyi ifade etmektedir.
- İlkel toplumlarda örf ve adetler, gelenekler ekonomik hayatı düzenler, ekonomik bir düzen ve örgütlenme yoktur.
- Geçmişte dünyanın önemli bölgelerinde egemen olan ve yer yer kalıntılara günümüzde bile rastlanan feodalizm düzeninde ise yukarıdan aşağıya doğru uzanan, basamaklı emir ve kumanda zinciri ekonomik hayatı yürütmüştür.

Ekonomik düzen

- Günümüzde ekonomide sermayenin rolünün artması, şehirleşme-sanayileşmenin hızlanması ile dört ekonomik düzen ortaya çıkmıştır.
- kapitalizm,
- faşizm,
- sosyalizm ve
- komünizm'dir.

Faşizm

- Faşizm, ekonomik bir sistem olmaktan daha çok, siyasi bir rejim hüviyetiyle tanınır.
- Komünizme bir anti-tez olarak ortaya çıkan bu rejimde kişisel özgürlükler kısıtlanmıştır.
- Genellikle bir diktatörün temsil ettiği devlet otoritesi, gerek siyasi, gerekse ekonomik hayatın her yönünü düzenlemektedir.
- Bu rejim, çeşitli ülkelerde birbirinden oldukça farklı biçimlerde uygulama alanı bulmuş, ancak hemen hemen hepsi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır

Sosyalizm

- Sosyalizm ve komünizm sistemlerinde kişilerin üretim araçlarına sahip olmaları ya tamamen yasaklanmış ya da büyük ölçüde kısıtlanmıştır.
- Sosyalizmde, tarım toprakları, ulaştırma ve enerji gibi sosyal altyapı kuruluşları, madenler, fabrikalar, ticarethaneler, üretimde kullanılan makineler ve diğer sermaye malları devletin mülkiyetindedir.

Komünizm

- Komünizmde bunlara ek olarak, konutlar, tiyatro, sinema binaları, kamyon ve otomobiller gibi dayanıklı tüketim mallarında bile özel mülkiyet ya hiç yoktur veya çok azdır.
- Her iki sistemde de toplumun ekonomik fonksiyonları merkezi planlamayla düzenlenir.
- Genellikle üretimde kar amacı söz konusu değildir. Üretilen malların fiyatlarını ve miktarlarını, kapitalizmde olduğu gibi tüketicilerin talebi belirlemez.
- Merkezi planlamanın egemen olduğu bu düzenlerde, rekabet ve reklam gibi araçlar yer almaz.

Kapitalizm

- Kapitalist düzende ise üretim özel kişilerin önderliğinde yapılmaktadır, devletin ekonomik hayattaki yeri ve rolü oldukça sınırlıdır.
- Özel teşebbüs ülkenin ekonomik faaliyetlerinin yürütülmesinde üstün durumdadır ve büyük sorumluluklar taşır.
- Rekabete dayanan serbest piyasalar ve fiyat mekanizması ekonomik hayatın tüm yönlerini düzenler. Toplumdaki kişiler piyasa için ve bir gelir elde etmek amacıyla faaliyette bulunarak üretim işlevine katılır.

Kapitalizm

- Özel mülkiyet kapitalist sistemin temelini oluşturur.
- Teşebbüste, üretimde, tüketimde, tasarruf ve yatırımlarda kişisel özgürlükler geniş yer kaplar.
- Kapitalist ekonomilerde sermaye birikimi fazla ve ekonomik hayatta sermayenin fonksiyonu çok büyüktür. Bazı durumlarda bu büyük sermayeler az sayıda insanın veya kuruluşun elinde de toplanmış olabilir

- Kapitalist ekonomilerde üretimi organize eden, üretimin yönetim ve riskini üstlenen firmalar genel olarak tekil kişiler veya onların ortaklıkları tarafından meydana getirilir.
- Amaç kâr etmektir. Firmalar, üretim için gerekli emek ve sermayeyi piyasadan tedarik ederler; diğer firmalardan satın aldıkları veya kendilerinin ürettikleri ham madde, yarı işlenmiş madde v.b. ara mallarını işleyerek elde ettikleri mal ve hizmetleri piyasada satarlar.

Karma ekonomi

- Türkiye'de Cumhuriyet'tin kuruluşundan itibaren karma ekonomi uygulanmaktadır.Özel sektörün gelişimiyle birlikte ekonomi içerisindeki payı artmıştır.
- Karma teşebbüs; özel sermaye ile kamu sermayesinin bir ekonomik teşebbüs içerisinde ortaklaşa bulunmaları demektir.
- Karma ekonomi ise; bir ulusal ekonomide, ekonomik faaliyetlerin özel teşebbüsler ve devlet tarafından beraberce yürütülmesi anlamına gelmektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, en önemli işin ekonomiye bir düzen vermek olduğunu kabul eden Atatürk, ülkenin ekonomik durumunun ve mevcut olanaklarının, İzmir İktisat Kongresi'ndeki tartışmalar ve ileri sürülen görüşlerin ışığında ve onun dışındaki tartışmalar ve çalışmalar sonunda, ekonomi politikasını açıklamış ve karma-ekonomi modelinin ilk kalıbı ortaya çıkmıştır.

- Türk ekonomisinin kurulmasında, ekonominin potansiyel güçlerini harekete geçirerek, üretimi artıracak koşulları hazırlamak, pazarlarda mübadele edilen mal arzını çoğaltıp iç pazarları geliştirmek ve bunun için gerekli kuruluşları oluşturmak, ekonomiyi yeniden organize edip biçimlendirmek ve bütün bunları kapsayacak bir model amaçlanmıştır.

Türkiye kalkınmasını planlı bir biçimde yürütmektedir

- 1961 Anayasası ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasının planlı bir biçimde yürütülmesini zorunlu kılmıştır. **Devlet Planlama Teşkilatı** kurularak bu görev verilmiştir.
- Kalkınma planlarımız ekonomik ve sosyal hayatın tümünü kapsayan planlardır.

Kalkınma planlarının fonksiyonu

- Kaynakların etkin kullanımı
- Sınırlı miktardaki kaynaktan yüksek hasıla
- Üretim sektörleri arasında dengeli ilişki
- Kalkınma işlemi ahenkli ve koordineli
- Ulusal ekonominin yapısını ve işleyişini
- Ekonominin geleceği ve yöneldiği hedefler

- Ekonomik plan, serbest rekabet piyasa düzenini ortadan kaldırmaz.
- Bazı ülkelerde fiyat sistemini işe yaramaz hale getiren, emredici plan uygulamaları varsa da çoğu kez planlar bu fiyat sistemini destekleyen ve onun zayıf, noksan yönlerini iyileştiren, yol gösterici planlardır.
- Nitekim, ülkemizdeki plan, sosyalist ülkelerdeki planlamadan çok farklıdır.
- Türkiye'de plan, sadece kamu sektörü için emir ve zorunlulukları kapsamakta, fakat özel sektör için ancak önderlik yapar, yani yol göstericidir.

- Kalkınma planları, kalkınmaya en rasyonel ve kısa yoldan ulaşmanın araçlarını ve yöntemlerini göstererek, harekete geçirilebilecek ekonomik kaynakları, bunların kullanılış yollarını, alınması gerekli yeni önlemleri birbiriyle karşılıklı ilişkiler halinde ve bir bütün olarak vermektedir.
- Ülkemizdeki ekonomik planlama önce kalkınmanın ekonomik ve sosyal amaçlarını ve stratejisini belirlemekle işe başlamıştır.

Bu amaçlar 15 yıllık bir perspektif içinde belirtilmiş ve sonra beşer yıllık planlar halinde ayrı ayrı ele alınmıştır.

- Bir yıllık bir deneme planından (1962 yılı) sonra uygulanmaya başlanan ilk beş yıllık kalkınma planı 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır.
- Bu dönemi 1968-1972 ve 1973-1977 dönemleri izlemiştir.
- VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1994 yılında tamamlanmış olup, 1995 yılındaki Geçiş Programı uygulamasından sonra, 1996-2000 yılları VII. BYKP, 2001-2006 yılları VII.BYKP dönemi uygulamasından sonra, 2007-2013 IX. BYKP dönemi devam etmektedir.

Bu amaçlar 15 yıllık bir perspektif içinde belirtilmiş ve sonra beşer yıllık planlar halinde ayrı ayrı ele alınmıştır.

- Bir yıllık bir deneme planından (1962 yılı) sonra uygulanmaya başlanan ilk beş yıllık kalkınma planı 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır.
  - 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) 1963-1967
  - 2. BYKP 1968-1972
  - 3. BYKP 1973-1977
  - 4. BYKP 1979-1983
  - 5. BYKP 1985-1989
  - 6. BYKP 1990-1994
  - 7. BYKP 1996-2000
  - 8. BYKP 2001-2005
  - 9. BYKP 2007-2013
  - 10. BYKP 2014-2018

TÜRKİYE EKONOMİSİ DERS NOTLARI

Prof.Dr. İlkey Dellal

Kaynaklar:

**Ayhan TUFAN, Türkiye Ekonomisi, AÜZF Yayın
No:1487, Ankara**

**Erdoğan Tokgöz, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi
(1914-2009), İmaj Yayınevi, Ankara.**